

ETNIKAI-NEMZETI KISEBBSÉGGKUTATÓ INTÉZET
1014 Budapest, Országház utca 30. Postacím: 1250 Budapest, Pf. 33.
Tel.: 224-6700/472, fax: 224-6793
E-mail: titkarsag@mtaki.hu; honlap: www.mtaki.hu

**Intézetfejlesztési terv
az MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet 2011-2015 közötti tevékenységére
vonatkozóan**

Az elmúlt évtizedben az európai integráció, valamint a globalizáció modernizációs kihívásai hatására a kelet-közép-európai térség társadalmi jelentős változáson mentek keresztül. E társadalmi átalakulás alapvetően érintette a régió kisebbségeinek identitás- és térszerkezetét, politikai, jogi helyzetüket, önszerveződési stratégiáikat és struktúráikat. A rendszerváltás után mindinkább megmutatkozott, hogy az addig preferált deskriptív diskurzus nem hoz eredményeket a társadalmi szerkezetben beállt zavarok kezelése terén, és hogy az identitás, s azon belül is annak nemzeti-etnikai eleme, a változó mértékű látencia ellenére is a társadalmi szerkezet rendkívül tartós, azt befolyásoló eleme. Nyilvánvalóvá vált az is, hogy a kisebbségi kérdést mindinkább integrációs kérdésnek kell tekinteni, azaz komplex módon, a társadalmi szerkezet felől kell megközelíteni, a többség és kisebbség viszonyában a törésvonalakra, az anómiákra, illetve a harmonikus együttváltozás/fejlődés komponenseire kell összpontosítani. A mind összetettebb társadalmi szerkezet vizsgálata komplex elemzési módszertant kíván meg – interdiszciplinaritást, összehasonlító szempontrendszer érvényesítését, valamint a kvantitatív és kvalitatív megközelítés egyensúlyának megteremtését –, amelyet lehetővé tesz számunkra az a körülmény, hogy az MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézetében különböző diszciplínák képviselői vannak jelen.

Az intézethez szorosan köthető kutatási feladatok, témák a következők: az EU integrációs folyamatában az identitás szerkezetének átalakulása; a nemzetállami szuverenitások változásának hatása a kisebbségek jogi, politikai, gazdasági helyzetére; a kulturális modellek és minták hatása a társadalmi-gazdasági fejlődés folyamatára; a migrációs trendek alakulása; más országból érkezettek magyarországi integrációjának különböző aspektusai; az 1920 utáni kelet-közép-európai állami nemzetiségpolitikák, illetve a kisebbségek önszerveződése; kisebbségi autonómiák és működési modelljeik; kisebbségi elitek szociológiai összetétele; a kényszer migrációk története és összehasonlító elemzése; az egyházak szerepe, valamint a kisebbségi közösségépítő ideológiák változásai.

E kutatási témákon belül az intézet kiemelten fontosnak tartja a magyarországi cigányság társadalmi integrációjának vizsgálatát. Kétségtelen, hogy nem csak a cigányság körében, de a magyarországi társadalom más csoportjainál is kimutathatók hasonló gazdasági aktivitási, képzettségi, szociális hátrányok, jellemzők, ugyanakkor vitathatatlan az is, hogy ezek a hátrányok a cigányság esetében etnikai/nemzeti csoportkötődésükkel is párosulnak. Azaz, a társadalmi szerkezetben keletkezett törések megszüntetésére irányuló társadalmpolitikai intézkedések során esetükben az etnikai/nemzeti elem nem hagyható figyelmen kívül. Egyrészt azért, mert sok más tényező mellett jelentős csoport/közösség-képző tényező, s ez a kohéziós elem erősödést mutat. Másrészt pedig azért, mert rasszjegyei folytán látható kisebbségről van szó, tehát a többségi társadalom kategorizációja is tömöríti a „csoportot”. A cigányság társadalmi szerkezetbe történő integrációja – bár erre számos egyéni törekvés is van - csak csoportként lehet eredményes, miközben a külső körülmények mellett támogatásban részesülnek a csoportszerkezet modernizációjára irányuló belső törekvések is. Ehhez kapcsolódóan az intézet több, egymást kiegészítő és egymásra épülő, komplex metodikát alkalmazó nagy kutatást indít el, illetve valósít meg.

Hasonlóan fontos az identitás és modernizáció összefüggéseinek vizsgálata. E témához kapcsolódóan már jelenleg is folyik egyrészt az identitások és modernitások összefüggéseit kilenc európai országra kiterjedően vizsgáló összehasonlító kutatás, másrészt a magyarországi kisebbségek identitás-összetevőit kvantitatív módszerekkel vizsgáló projekt, harmadrészt a magyar állampolgárok, illetve kisebbségben élő magyarok nemzeti diskurzusait elemző vizsgálat, negyedrészt a vajdasági református magyarok identitáskonstrukcióit elemző kutatás. E négy kutatási program megvalósítása belenyúlik az itt vázolt tervidőszakba is. Ugyanakkor most indul a szintén ehhez a témához kapcsolódó, három évig tartó kutatás, amely a regionális identitásszerkezetek összetevőire összpontosít a Nyitra megyei Zobor-vidéken és a szilágysági Tövisháton.

A kisebbségek jogi helyzetével, önszerveződésével kapcsolatban több részkérdés – például a magyarországi kisebbségi önkormányzati választások vagy a különböző autonómiaformák elve a nemzetközi jogban és a gyakorlatban – vizsgálata mellett két, több évig tartó alapkutatás indul el. Az egyik kutatás négy országban – Bulgária, Szerbia, Szlovákia és Románia – vizsgálja a kisebbségi pártoknak az elmúlt közel tíz évben betöltött szerepét a parlamenti munkában elért eredményei, a kisebbségi pártok belső demokráciájának működése, valamint nemzetközi szerepvállalásaik szempontjából. A másik alapkutatás célja egyrészt egy, a Kárpát-medence kisebbségeinek jogi helyzetére vonatkozó adatbázis létrehozása, másrészt összehasonlító elemzések készítése a különböző aspektusok alapján.

Az intézet ebben a tervezési ciklusban kívánja a magyarországi kisebbségek és a határon túli magyar kisebbségek 20. századi történetének kronológiáját és az egyes korszakokhoz kapcsolódó dokumentum-kötet sorozatot is elindítani. Míg a magyarországi kisebbségek esetében – a német kisebbséget kivéve – gyakorlatilag az alapkutatások is hiányoznak, addig a határon túli magyar kisebbségek esetében már több munka napvilágot látott, bár bizonyos időszakokra és kérdésekre vonatkozóan ebben az esetben is el kell végezni a levéltári források, a sajtó és egyéb dokumentumok föltárását, majd sokoldalú földolgozását.

A korábbi intenzitással folytatódnak a magyarországi migránsok helyzetére vonatkozó kutatások is. Az állampolgárság megszerzésére irányuló stratégiák különbözősége, a bevándorlók integrációs készségeinek és képességeinek változása mellett figyelmet kívánunk fordítani a Magyarországról Nyugat-Európába irányuló migrálás módjára és mértékére is.

A judaisztikai alapkutatások továbbra is az alábbi témákban folynak: héber kódextörédek Magyarországon, a héber-jiddis irodalom, illetve a jiddis kultúra hazai története, héber kútforrások Magyarországon, valamint a magyarországi zsidóság története.

Az intézet által eddig művelt témák közül a tengerentúli magyar diaszpóra kutatása kisebb hangsúlyt fog kapni.

A szakmai célok megvalósításához szükséges az intézet informatikai rendszerének bővítése, magasabb szintre emelése, a fájl- és a web-szerver cseréje, a gyors ütemben amortizálódó asztali gépek, nyomtatók, szkennerek megújítása, új szoftverek beszerzése. Középtávon a weblapot is dinamikus, a felhasználói igényeket az eddigieknél is jobban kielégítő, adatbázisokat is kezelő honlappá szeretné fejleszteni az intézet. Ezekhez az elképzelésekhez azonban a központi költségvetésben csak kisebb részben állnak rendelkezésre források; így a pályázati lehetőségek maximális kihasználásával törekednek céljaik elérésére.